

Conf.univ.dr. Adam DRĂGOI
Lector univ.drd. Radu-Gheorghe FLORIAN

DREPT CIVIL

DREPTURILE REALE

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DRĂGOI, ADAM

Drept civil : drepturile reale / Adam Drăgoi,
Radu-Gheorghe Florian. - București : Pro Universitaria,
2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-771-0

I. Florian, Radu-Gheorghe

347(498)

347.22(498)

CURSUL 1

NOȚIUNI INTRODUCATIVE DESPRE PATRIMONIU ȘI DREPTURI PATRIMONIALE

1. Introducere în temă

1.1. Caracterele juridice specifice patrimoniului

1.2. Funcțiile patrimoniului

1.2.1. Gajul general al creditorilor

1.2.2. Subrogația reală cu titlu universal și subrogația reală cu titlu particular

1.3.3. Transmisiunea universală și cu titlu universal

1.3. Conținutul patrimoniului

2. Clasificarea drepturilor reale

2.1. Despre drepturile reale principale

2.2. Despre drepturile reale accesorii

3. Despre obligațiile reale

1. Introducere în temă

Pentru a înțelege noțiunea economică, dar în special juridică, a patrimoniului este util a ne pune în primul rând, următorul set de întrebări:

Ce este un patrimoniu?

De unde a izvorât noțiunea?

Ce importanță are studiul acestuia la o facultate de drept?

Cum s-a definit în timp de către juriști această noțiune?

Cine sunt principalii artizani juriști ai doctrinelor juridice cu referiri directe la această noțiune de patrimoniu, drepturi patrimoniale și nepatrimoniale?

Care este actuala reglementare în lumina Codului civil român intrat în vigoare la 1 octombrie 2011?

Ce este un patrimoniu?

Indiscutabil noțiunea nu vă este o necunoscută. Suma cunoștințelor juridice pe care le aveți vă dă posibilitatea a desluși sensul noțiunii, într-un dialog.

În principiu o folosim ori de câte ori ne referim la averea unei persoane oarecare sau chiar la cea a propriei persoane.

Dar, ca viitori oameni de specialitate în viața juridică a societății sigur suntem interesați a desluși „traducerea juridică” a noțiunii și în explicarea acesteia să eliminăm exprimarea laică, populară, economică și să folosim termenii specifici dreptului.

În lumina termenilor juridici, noțiunea de patrimoniu se explică și ne îndeamnă raționamentul spre totalitatea drepturilor și obligațiilor pe care le are o persoană, cu precizarea că aceste drepturi și obligații trebuie să aibă obligatoriu (neapărat) o valoare economică, deci să fie evaluate în bani¹.

Așadar, analizând cele arătate mai sus, conchidem că suntem practic în situația când ne referim la totalitatea drepturilor și datoriilor actuale (la zi), dar și viitoare a unei persoane fizice sau juridice, în care drepturile deținute răspund (garantează) de plata datoriilor.

Exemplu: o creanță este dreptul unei persoane numită creditor, de a cere executarea unei prestațiuni care este ceea ce numim elementul activ al patrimoniului, iar obligația debitorului de a efectua (executa) prestația este elementul pasiv al patrimoniului.

Facem precizarea că trebuie să facem distincția între raporturile patrimoniale și nepatrimoniale existente între persoane în cadrul raportului juridic de drept civil și să conștientizăm că

¹ În acest sens este interesantă susținerea prof. I. P. Filipescu în monografia *Drept civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale*, Ed. Proarcadia, București, p. 7-8 care respinge ideea autorilor Gabriel Popescu și nu numai că în noțiunea de patrimoniu s-ar cuprinde atât drepturile susceptibile de o evaluare bănească materială cât și drepturile fără echivalent material. (Gabriel Popescu, *Introducere în teoria drepturilor personalității*, Ed. Academiei Române, București, 1992, p. 53 și următoarele).

numai drepturile și obligațiile subiective cu o valoare economică sunt luate în discuție când explicăm noțiunea de patrimoniu. Celelalte raporturi juridice care în componența lor nu au o echivalență economică (ce nepatrimoniale) nu pot fi luate ca bază pentru exemplificarea noțiunii de patrimoniu, deși este evident că între raporturile patrimoniale și cele nepatrimoniale există netăgăduite legături.²

Exemplu: Dacă se aduce atingere demnității sau onoarei unei persoane atrage (poate) reparații în echivalent bănesc.

De unde izvorăște noțiunea?

Termenul modern de „patrimoniu” își are izvorul (paternitatea) în latinescul „patrimonium”, cuvânt care la rândul său derivă din „patrius” cu înțelesul de „al tatălui” cu semnificația totalității lucrurilor care aparțineau lui „pater familias” (capul familiei).³

Ce importanță are studiul acestuia la o facultate de drept?

Este indiscutabil că juristul trebuie să fie primul care să distingă în noțiunea de patrimoniu drepturile și obligațiile patrimoniale ale unei persoane în raport cu ea însăși și apoi în contextul social în care persoana (ca subiect de drept) intră în relații cu alți subiecți de drept.

Juristul trebuie să distingă în ce moment drepturile și obligațiile unei persoane pot fi analizate în universalitatea lor (ca o totalitate) și când trebuie să individualizeze obligațiile și drepturile acestora. Acest mod de gândire, practic de abstractizare, a polarizat atenția doctrinarilor care au fost permanent interesați de a defini științific noțiunea de patrimoniu privită din punct de vedere juridic.⁴

Pentru a înțelege acest mod de abordare este important a se studia de studenți înțelesul noțiunii de patrimoniu.

² Szilard Sztranyeczki, *Drept civil. Drepturi reale principale, conform Noului Cod Civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p.1; Felician Cotea, *Drept civil. Drepturi reale principale*, Ed. Medroamina, Cluj Napoca, 2009, p. 4.

³ F. Cotea, *Drept civil. Drepturi reale principale*, Ed. Medroamina, Cluj Napoca, 2009, p. 3.

⁴ Szilard Sztranyeczki, *op. cit.*, p. 3.

Cum s-a definit în timp de către juriști această noțiune?

În doctrina juridică au existat și există încă discuții cu privire la definirea corectă a noțiunii de patrimoniu. În vechiul Cod civil român nici nu găseam o definiție a patrimoniului ci numai referiri la această noțiune. În actualul cod intrat în vigoare la 1 octombrie 2011 s-a completat această lacună la art. 31.

Vechiul cod se referea la noțiunea de patrimoniu în diferite instituții de drept (separația de patrimoniu, gajul general).

Actualmente, definițiile din doctrină au la bază definiția juristului francez Marcel Flaviol care susține că „patrimoniul constituie o unitate abstractă, distinctă de bunurile și obligațiile pe care le compune”.

Pentru documentarea dumneavoastră asupra evoluției definiției patrimoniului în doctrina clasică românească vă recomand următorii autori de tratate și cursuri în care veți găsi definiții: Tudor Popescu, *Drept civil*; Ovidiu Ungureanu, *Curs practic de drepturi reale*; Felician Cotea, *Drept civil. Drepturi reale principale*; Liviu Pop, Liviu-Marius Harosa, *Drept civil. Drepturi principale*; Valeriu Stoica, *Drept civil. Drepturi reale principale*; Corneliu Bârsan, *Drept civil. Drepturi reale principale*; Constantin Stătescu, Corneliu Bârsan, *Drept civil. Teoria generală a drepturilor reale*; Liviu Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*; Ernest Lupan, Ionel Reghini, *Drept civil. Drepturi reale*; Traian Ionașcu, Salavador Brădeanu, *Drepturile reale principale în R. S. Română*; Ion Lulă, *Drepturi reale*; Szilard Sztranyczki, *Drept civil. Drepturi reale principale, conform Noului Cod Civil*.

Prezentăm câteva definiții:

Constantin Hamangiu, Ion Rosetti-Bălănescu, Alexandru Băicoianu – ansamblul drepturilor și obligațiilor unei persoane, care au sau reprezintă o valoare pecuniară sau economică, adică se pot evalua în bani.⁵

⁵ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil*, Vol. 1, Ed. Națională Ciornei, București, p. 845, citat de Szilard Sztranyczki, *op. cit.* p. 9.

Traian Ionașcu, Salvator Brădeanu – totalitatea drepturilor și obligațiilor având valoare economică, a bunurilor la care se referă aceste drepturi aparținând unei persoane ale cărei nevoi sau sarcini este destinat să le satisfacă⁶.

Ion Sabău Pop⁷ – patrimoniul este o entitate juridică distinctă care reprezintă totalitatea sau universalitatea drepturilor patrimoniale și obligațiilor care aparțin unei persoane.

Liviu Pop, Liviu Marius Harosa⁸ - patrimoniul ca entitate juridică distinctă reprezintă totalitatea sau universalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale care aparțin unei persoane.

Din aceste definiții constatăm că nu găsim diferențe esențiale ci numai „nuanțări”, toate relevând pregnant două aspecte și anume că în ele se cuprind două laturi, una activă a patrimoniului și în contrapondere cea pasivă.

Latura activă are în componență valoarea tuturor drepturilor patrimoniale care aparțin unei persoane (subiect de drept) aici făcând referire la drepturile reale ale acestora și concomitent și la cele de creanță.

În ceea ce privește latura pasivă conchidem că aceasta este compusă din valoarea tuturor obligațiilor patrimoniale ce incumbă unei persoane (cu referire la datoriile evaluabile în bani ce privesc exclusiv acea persoană titulară a patrimoniului).⁹

Exemplu latura activă: - dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale, dreptul de restituire a unei sume de bani împrumutate, dreptul de plată de daune interese sau daune morale pentru un prejudiciu produs.

Exemplu latura pasivă: - obligații ce pot fi evaluabile în bani, plata unei datorii, transmiterea unui drept real ce privește un bun mobil sau imobil.

⁶ T. Ionașcu, S. Brădeanu, *Drepturi reale principale ale R.S.R.*, Ed. Academiei, București, 1978, p. 13-14.

⁷ Ion Sabău Pop, *Drept civil. Drepturi reale*, Ed. Accent, 2001, p. 18.

⁸ Liviu Pop, Liviu Marius Harosa, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 10.

⁹ I. Sabău Pop, *op. cit.*

Trebuie să reținem că atât latura activă cât și cea pasivă coexistă într-o legătură indestructibilă, ele condiționând solvabilitatea patrimoniului, dar nu afectează universalitatea acestuia.

Această concluzie este urmarea împrejurării că patrimoniul unei persoane este practic în continuă mișcare, deși este permanent unic. El crește sau descrește valoric pe parcursul fazelor prin care trec drepturile și obligațiile. Uneori drepturile depășesc valoric obligațiile (cazul solvabilității persoanei) dar avem și situația inversă (cazul insolvenței). Dar aceasta nu înseamnă ca insolventul este fără patrimoniu pentru că raționamentul pe care trebuie să îl conștientizăm permanent e cel că patrimoniul este o sumă de drepturi și de obligații cu conținut patrimonial și nu de bunuri în materialitatea lor.

Este motivul pentru care am insistat în înțelegerea noțiunii de patrimoniu din punct de vedere juridic, în comparație cu înțelesul economic.

1.1. Caracterele juridice specifice patrimoniului

a) Universalitatea juridică a patrimoniului

Acest caracter juridic se explică dacă înțelegem ansamblul periodic al drepturilor și obligațiilor unei persoane în mod „abstract”.

Iată cum:

Știm, deja, că patrimoniul este independent, autonom, de bunurile ce compun averea persoanei, el fiind, așa cum am spus, „totalitatea drepturilor și obligațiilor unei persoane – care persoană poate exercita aceste drepturi și totodată asuma obligațiile”. Așa fiind, el rămâne intact ca noțiune indiferent de numărul drepturilor și obligațiilor ce îl compun. De aceea spunem că este un „ansamblu juridic cu unitate abstractă”.¹⁰

Deci, reținem: – Existența patrimoniului, apreciat în calitatea sa de universalitate juridică este independentă de cantitatea (numărul) bunurilor care îl compun. Orice transformare, orice acumulare nu

¹⁰ Vezi autorii citați la pct. 4-9.

face decât să modifice compunerea și conținutul patrimoniului, dar noțiunea este aceeași – patrimoniu privit abstract – ca noțiune.

Patrimoniul ca universalitate juridică este distinct și de drepturile și obligațiile care formează conținutul său. Aceasta înseamnă că titularul patrimoniului are posibilitatea să transmită sau să dobândească, oricâte ca număr, fără ca universalitatea juridică să fie în vreun fel afectată.

ATENȚIE! Trebuie să facem deosebire între universalitatea juridică și universalitatea de fapt.

Universalitatea juridică (sau de drept) este ceea ce am arătat mai sus, iar universalitatea de fapt se compune dintr-un grup de obiecte care sunt reunite „în fapt” într-o masă de bunuri prin voința titularului patrimoniului, masă care, poate crește ori dispărea, ceea ce afectează universalitatea acestei mase.

În concluzie, universalitatea de fapt este un ansamblu, o grupare de bunuri, care se reunesc printr-o simplă legătură de fapt care nu este consacrată juridic. Universalitatea de fapt își are izvorul în voința și acțiunile voite ale titularului patrimoniului.

Universalitatea de fapt se poate constitui din bunuri de același gen, ori din bunuri de gen diferit pe considerentul de mai sus – voința persoanei – care este liberă să opteze în abordarea materialității unor lucruri ca o mulțime sau individual, de exemplu: un stup, o turmă de animale, cărțile dintr-o bibliotecă.

Universalitatea juridică a patrimoniului trebuie privită abstract. Așa cum am mai spus este exprimarea de drept a totalității drepturilor și obligațiilor unei persoane. Altfel spus este un ansamblu juridic având o unitate abstractă, fiind independent de bunurile care compun patrimoniul.

Bunurile care compun averea unei persoane pot fi înstrăinate sau înlocuite cu alte bunuri, de valoare mai mare sau chiar mai mică, deci averea unei persoane poate să sufere în decursul timpului schimbări cantitative, astfel că drepturile pe care le are, deci elementele de activ, pot la un moment dat să fie dominante sau dimpotrivă depășite de obligații, cazuri în care spunem că persoana este insolubilă. Dar cu toate aceste schimbări generate de dinamicitatea patrimoniului, persoana va continua să aibă drepturi și să-și asume obligații asupra bunurilor care îi aparțin la un anumit

moment dat, motiv pentru care spunem că patrimoniul său se comportă ca o universalitate juridică.¹¹

Universalitatea de fapt este consacrată de art. 541 din Codul civil adoptat la 1 octombrie 2011.¹²

În ceea ce privește problema existentă în doctrina juridică¹³ cu privire la faptul dacă cele două universalități se pot transforma una în alta, suntem adepții concluziilor că universalitatea de drept poate fi transformată în universalitate de fapt, în situația când titularul dorește să o facă.

Exemplu: testatorul întocmește un legat particular, în care enumeră concret ce bunuri dorește să transmită sau ce drepturi însă acestea sunt limitate la totalul averii ori drepturilor pe care le are la data când întocmește testamentul.

b) Personalitatea patrimoniului

Toți teoreticienii dreptului sunt unanimi în a recunoaște personalitatea acestuia. Numai persoanele pot să aibă drepturi, pot să-și asume obligațiuni cu caracter patrimonial.

Nu există varianta unui patrimoniu fără titular.

Existența unei persoane nu se poate concepe fără ca aceasta să nu posede un patrimoniu, dată fiind definiția ce am dat-o acestuia.

Persoana care are calitatea de subiect de drept, automat este „înzestrată” de societate cu drepturi și obligații. Persoana – fizică sau juridică – are astfel o aptitudine firească, generală, permanentă, potențială de a fi titulară, de a dobândi drepturi și obligații. Ea pierde acest patrimoniu, în momentul decesului, când patrimoniul trece la o alta în mod legal sau printr-un act de ultimă voință a persoanei respective. Dacă e persoană juridică știm că aceasta încetează prin dizolvare, divizare totală, desființare, lichidare.

¹¹ F. Cotea, *op. cit.*, p. 9; V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 55-56.

¹² **Art. 541.** – (1) Constituie o universalitate de fapt ansamblul bunurilor care aparțin aceleiași persoane și au o destinație comună stabilită prin voința acesteia sau prin lege.

(2) Bunurile care alcătuiesc universalitatea de fapt pot, împreună sau separat, să facă obiectul unor acte sau raporturi juridice distincte.

¹³ Szilard Sztranyczki, *op. cit.*, p. 9.